

Türklerde Taze ýyl: Nowruz baýramy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Türklerde Taze ýyl: Nowruz baýramy TÜRKLERDE YENİ YIL: NEVRUZ BAYRAMI ve TÖRENLERİ

Kadim Türk yurdu Doğu Türkistan'da ortaya çıkan ve Türklerle beraber Anadolu'ya ve bütün Türk coğrafyasına yayılarak binlerce yıldır ananevi törenlerle kutlanan Nevruz-Yeni yıl bayramı Türk topluluklarında Nevruz, Noruz, Navrız, Nowruz, Newroz, Naurus, Ergenekon ve Bozkurt gibi adlarla anılmakta ve bütün Türk boylarında kutlanmaktadır.

Bu yazıda yer alan Nevruz bilgileri, Nevruz adet ve an'aneleri genel olarak kitap ve ansiklopedilerden derlenen bilgiler değildir. Bu yazıda bahsedilenler Türkiyemizin cennet köşelerinden birisi olan ve benim de çocukluğumun geçtiği, doğup büyüdüğüm şehir, Iğdır ilimizde gördüklerimiz, yaşadıklarımız ve yaşattıklarımız adet, an'ane ve

geleneklerimizden bizzat yaşanarak derlenmiş bilgilerden oluşmaktadır. Bu yazının orijinali Türk Dünyası Tarih Dergis'nin Mart 1993 tarihli sayısında yayınlatılmıştır.

Nevruz kutlandığı bütün coğrafyalarda aslını korumakla beraber, yaşatılan bütün coğrafyalarda bölgelere has bazı gelenekler de meydana getirmiştir. Kırgızlar yeni yılın ilk gününe Nooruz adını vermekte ve bu güne Nooruz Köcö denilen özel bir yemek yemektedirler. Uygur Türkleri bugünü bahar bayramı olarak kabul etmekte ve bu güne Novruz demektedirler. Mart ayına Navrız adı veren Kazaklarda bu gün ananevi bir şekilde kutlanmakta ve bugünde Kazaklar da Kırgızlar gibi Nooruz Köcö denilen özel bir yemek pişirmektedirler.

Nevruzu en tenteneli (şaşalı) şekilde kutlayan Azerbaycan Türkleri bugüne Noruz/Yeni Yıl yada Ergenekon demektedirler. Kırım Tatar türklerinde de Nevruz geleneği bütün canlılığı ile yaşamaktadır. Kırım Tatar türkleri bu kutlu güne Navrez adı vermektedirler. Batı Trakya Türklerinin Mevris, Çuvaş Türklerinin de Naurus dedikleri bu gün Osmanlı Türklerinde de kutlanmaktaydı. Osmanlı coğrafyasında sayılı günlerden birisi olarak kutlanan bu günde güneşin koç burcuna girdiği anda Nevruziye adı verilen bir macun/tatlı yemek gelenek haline gelmiştir.

Milletleri millet yapan onların manevi değerleri, adet an'analeri, merasimleri ve diğer kültür unsurlarıdır. Bir milleti ayakta tutan, onu yaşatan ve devamını mümkün kılan bu tür kültür öğeleridir. Günümüzde bu tür kültür öğeleri milletler için temel güç unsurları olan; ekonomik güç, askeri güç ve ondan kuvvet alarak oluşturulan siyasi güç kadar temel ve stratejik öneme hâizdir. Bu sebeptendir ki, Türk dünyasının en temel kültür öğelerinden birisi olan Nevruz/Yeni yıl bayramı bir çok doğu halkları tarafından kendilerine mal edilmeye çalışılmakta ve hatta bazı etnik gruplar tarafından siyasi hedefler doğrultusunda kullanılmak istenmektedir. Aynı şekilde bazı doğu halkları ve etnik gruplar Nevruz geleneğini kendilerine mal etmeye ve ona çeşitli rivayetler, efsaneler, masallar yakıştırmaya çalışmaktadırlar.

Tarih boyunca başta Türkler olmak üzere Türklerle aynı coğrafyayı paylaşan ve yakın ilişkide olan bazı doğu halkları tarafından, an'anevi bir şekilde kutlanan Nevruz/Yeni Yıl bayramı, tarih boyunca olduğu gibi, günümüzde de birtakım rivayet, masal yakıştırmalarıyla siyasi/dini ve bazı etnik

emellere alet edilmek istenmektedir.

Bu sebeple Nevruz/Yeni Yıl bayramının ne olduğu, muhtevası, kutlanış şekli ve amacı, hangi tarih ve şartlarda formalaşarak milli bayramlarımızdan birisi haline dönüştüğünün bilinmesi, Nevruzu birtakım emellere alet etmekten kurtarıp, gerçek ve milli bir kutlanış amacına dönüştürecektir.

Ünlü Rus gazeteci ve yazarı Georgi Kubliski daha Sovyetler Birliğı döneminde Orta Asya'ya yaptığı bir gezi sırasında şahit olduğı Nevruz törenleri için şöyle demektedir: Gerçek ilkbahar Orta Asya'ya Nevruz ile gelmektedir. Bu İslam öncesi bayram ilkbaharda gece ile gündüzün eşitlendiğı nün olan 21-22 Mart tarihlerinde kutlanır. Eskiden Doğı takvimine göre yılbaşı da aynı tarihte başlıyordu.

Farsça bir kelime olan "Nevruz", nev: yeni, ruz: gün, yani yeni gün manasındadır. Nevruz güneşin koç burcuna girdiğı gün olup, Rumi takviminde Mart ayının dokuzuna rastlar. İlkbaharın başlangıcı 12 hayvanlı Türk takvimine göre yeni yıl olarak kutlanmaktadır. Eski Türkler ve nüfus yoğunluğu sebebiyle son bin yıldır Türklerin hükümlanlığı ve egemenliğinde olan kalan İranlıların, yılbaşı olarak kabul ettikleri Nevruz, aslında sadece Türklerin değıl Türklerle aynı coğrafyada yaşayan bütün halkların Yeni yıl olarak kutlamaları gereken bir gündür.

Güneş yıllık zahiri zahiri hareketleri zamanı, Mart ayının yirmibirinde (bazen yirmisinde) ekvatoru keserek, dünyanın güney yarımküresinden kuzey yarımküresine geçer. Bu zamanda güneş tam ekvatorunda olduğundan, her yerde gece ile gündüz eşitlenir, yer yüzünün kuzey yarımküresinde ekonomik bahar başlar. Buna göre de güneşin Mart ayının yirmibirinde ekvatoru kestiğı noktaya, yaz beraberliğı noktası denir.

Onikinci yüzyılda Ömer Hayyam'ın düzenlediğı güneş takviminde (ki, Selçukluların da kullandıkları takvim budur) yeni yıl Mart ayının yirmibirine denk gelmektedir. Yeni takvim yılının başlamasında güneşin yaz beraberliğı noktasından geçtiğı andan itibaren hesaplanır. Bu günde güneş ekvatoryal koordinatların başındadır. Bu gün Afganistan, İran ve Azerbaycan'da resmi yeni yıl olarak kutlanır.

Türkler uzun asırlardan beri baharın gelişini büyük bir coşkuyla kutlamaktadırlar. Baharın başlangıcına denk gelmesiyle de Türkler'de Nevruz bayramı ayrı bir anlam kazanmıştır. Ayrı bir bahar bayramı yerine Nevruz baharın gelişiyile yeni yıl bayramı olarak kutlanılmaktadır.

Bu milli bayramımızın “bahar, işçi, emekçi, ideolojik, v.s” yerine Türklerde yeni yıl bayramı olarak kutlanılmasının tarihi gerçeklere daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

Nevruz bayramı ilk doğduğu zamandan bugüne kadar, birçok kültürle iç içe olmuştur. Birçok millet böylesine köklü ulu Türk kültür unsurunu önce sindirmeye, bunu başaramayınca da kendi kültürlerinden birşeyler katarak, onu kendilerine mal etmeye çalışmışlardır. Bunun içindir ki, Nevruz/Yeni yıl bayramının kutlanış amacı üzerinde yapmış olduğumuz araştırmalarda yüzden fazla rivayetin olduğunu gördük. Biz burada bu rivayetlerden sadece birkaçını vermekle yetineceğiz.

- Nevruz, Türklerin Ergenekon’dan çıktıkları gündür. Ergenekon/ Nevruz bayramı Türkleri’de bir tabiat, varoluş ve diriliş bayramı niteliğindedir.
- Nevruz, Hazreti Ali’nin doğduğu gündür.
- Nevruz, Ateşperestlerden kalan bir bayramdır.
- Nevruz, Tanrının dünyayı gece ile gündüzün eşit olduğu bir zamanda yarattığı gündür.
- Nevruz, Kitlevi halk bayramıdır.
- Nevruz, gününde güneş balık burcundan koç burcuna girmiştir.
- Nevruz, Türklerde bahar bayramıdır.
- Nevruz, İran ve Afganistan takvimine göre resmi yılbaşısıdır.
- Nevruz, Türklerde demir dövme-örs bayramıdır.

Nevruz, Türklerde aynı zamanda Ergenekon bayramı olarak da kutlanmaktadır. Bu efsaneye göre Çinliler tarafından bozguna uğratılan Türklerden “Nuhuz” ve “Koyan” adlı iki hakanzade ile iki kız kurtulurlar. Dereler aşar, tepeler aşar, karanlıklarda yürürler. Nihayet bir sabah önlerinde bir iz görürler. Bu bir insan izi değildi. Koştular, izin üzerinden saatlerce koştular... Kızın birisi sevinçle, ...işte ... diyerek haykırdı. Bu bir alageyik idi. Kovalamağa başladılar. Yol pek dar ve sarp idi. Nefes nefese koşarlarken dik bir yardan aşağı yuvarlandılar. Kendilerine geldikleri zaman şaşkırdılar. Burası yeşillik ve ağaçlık bir yerdi. Güzel çiçekler açmıştı. Renkli kelebekler uçuşuyor, kuşlar ötüyordu. Girdiler, dolaştılar.

Burası adeta cennetti. Öyle bir cennet ki, kapısı yok. Hiç insana rasgelmediler. Başlarını yere eğdiler. Ümitlerini kesmediler, “yine bir gül gelir buradan kurtulur, vatanımıza kavuşuruz diyorlardı”. Akşama doğru alageyik göründü. O da bir çukurda yalnız kalmıştı. Şimdi kaçmıyor, hatta sokuluyordu. Kızlar bu geyiği okşadılar, kendilerine alıştırdılar. Nuhuz ve Kayan’la birlikte sütünü içerek karınlarını doyurdular.

Tam dört yüz sene etrafı büyük ve geçilmez kaf dağlarıyla çevrilen bu gizli yurdun içinde geçti. Bağ artık tamamıyla şenlenmiş, Türk yavruları çoğaldıkça çoğalmış, geyikler artmıştı. Ve herkes bir işle meşgul, çalışıyordu. Turanla ve tüm dünyayla ilişkilerini kesen bu gizli yurttan artık kurtulamayacaklarına hükmeden Türkler yine asla meysus olmuyorlar, yine Turan’a kavuşmaktan ümitlerini kesmiyorlardı. Bir gün bu gizli yurttan bir kurt göründü ve geyiklerden bir tanesini parçalayarak geçti. Bir çoban bu kurdun nereden geldiğini merak etmişti, arkasını bırakmadı ve küçük bir delikten çıktığını gördü. Koşa koşa yurda döndü. Gördüğünü anlattı. Hepsi birden deliğin başına geldiler. Bu delik dardı. Uğraştılar uğraştılar. Bir insan geçemeyecek kadar dardı. Nihayet içlerinden bir demirci çıktı. Ocak yaktı. Örs kurdu. Çekici örse vurarak taşları parçaladı. Ve yol açtı. Bu küçük dünyaya dört yüz sene içinde çoğalarak sığamayan Türkler birdenbire taşdılar, en önde elinde bayrak deliği açan demirci türk çıktı.

Türkler bugün çok sevindiler. Tekrar Turan’a kavuştukları için “yeni gün” diye bu çıkışlarını milli bayram adettiler. Ve deliği açan demirciye “Bozkurt” namını vererek kendilerine Han yaptılar. “Bozkurt” kelimesini Moğollar kendi lisanlarına tercüme ederek “Börteçine” dediler. Ve bu milli bayramı onlar da tanıdılar.

Artık her yıl yeni günde demir ayini yapmak kaide haline geldi. Yeni günde Hakan milli ocağın önüne gelir, bir demir parçasını kızdırır, sonra örs üzerine koyarak çekiçle döverdi. İşte Türkler davullarla, ciritlerle, oyunlarla bu yeni günü takdis ve taziz ederlerken, Acemler de (İran) onlara imrendiler, bu bayramı kabul ettiler. Ve hatta yeni gün ismini

kendi lisanlarına tercüme ederek Nevruz dediler. Acem tarihinde Nevruz'a esas olabilecek bir vak'a bir masal, bir an'ane bir rivayet yoktur. Halbuki Türk tarihinin, Türk an'anesinin devam eden akisleri Acemlerin Nevruz dedikleri şeyin tamamıyla bizim Yeni gün, biz Türkerin milli bayramıdır. Tarihimiz, mazimiz, masallarımız, an'anelerimiz ve nihayet ergenekon demir ayinimiz bu milli bayramımızın bir efsane değil, milli ve içtimai bir hakikat olduğunu ortaya koymaktadır.

Türklerin Ergenekon'dan çıktıkları bu günün güneş takvimine göre yeni yıla yani Mart'ın dokuzuna (Miladi 21 Mart) rastlaması bu güne ayrı bir mana kazandırmıştır.

Nevruz'a Hazırlık ve Nevruz Törenleri

Türklerde Nevruz/Yeni yıl bayramının hazırlıkları 40 gün önceden başlar. Evler temizlenir, silinir, süpürülür, her şey baştan aşağı yıkanır, bütün yatak, yprgan, döşek, kilim, halı, yolluk ve benzeri şeyler güneşe çıkarılıp serilir. Kış boyunca içine sinen nemden arındırılır, ve bol bol güneş alması sağlanır. Sonra bunlar sopalarla dövülerek (çırpılarak) tozdan arındırılır. Bu esanada uyanan doğayla, bahçe işleri de büyük bir hızla yapılmaya çalışılır; bahçede biriken çöpler ocaklardan çıkan küllerle karıştırılarak, gübre olarak toprağa verilir. Ark ve kanallar toprak ve çamurlarından arındırılır. Ağaçlar budanır, fazla dallar kesilir ve ağaçların dibi havalandırılır.

Nevruz'la gelen yeni günle beraber, herkes kendisine yeni bayramlık elbiseler alır, dost ve akrabalara hediyeler alınır. Nişanlı kızlar bey çorabı örerler. Büyük şair Şehriyar "Haydar Babaya Selam" adlı şiirinde bu konuda şöyle der:

*"Bayramıydı gece kuşu ohurdu,
Adahlı (nişanlı) kız bey çorabın tohurdu,
Herkes şalın bir bacadan sohurdu,
Ay ne güzel gaydaydı (adet) şal sallamak
Bey şalına bayramlığın bağlamak."*

21 Mart'tan önceki dört Çarşamba günleri daha bir tenteneli (eğlenceli) geçer. Bunların ilkinde "haberci" veya "güllü" Çarşamba, "ikinci", "üçüncü", Çarşamba ve "İl ahır" yani son Çarşamba denir. İlk Çarşamba hazırlığa başlamanın işaretidir. Bu günde evlerde aş pişirilir, tongal kalanarak ateş yakılır. İkinci ve üçüncü Çarşambalar hazırlıklar hızlandırılarak devam ettirilir, semeni konulur. Sıra son Çarşambaya gelir. Son Çarşamba, Salı gecesini Çarşambaya bağlayan gecedir ki, bu, bayram günlerinin en şenliklisidir. Buna ilahır Çarşamba da denilir. Ahır (son) Çarşamba ölüleri anma günüdür. Bu günde mezar ziyaretlerine gidilir. Yemek ve helva hazırlanarak mezarlığa götürülür ve orada bulunanlara bilhassa fakirlere vefat eden hayrına dağıtılır. Vefat edenlere kuran okutulur.

Son Çarşamba artık Semeni yeşermiştir.

Yumurta Dövüştürme

Bayram günlerinde ikinci Çarşamba'dan sonra sokaklarda, köşe başlarında ve belirli mekânlarda toplanan çocuklar, gençler soğan kabuğu veya samanla boyanan yumurtaları dövüştürürler (tokuşturlar).

Şehriyar "Haydar Babaya Selam" şiirinde bizim sayfalarla anlattığımız bu hadiseyi birkaç mısrayla inci gibi dizmiştir.

*"Yumurtanı göyçek güllü boyardık,
Çakkıştırıp, (tokuşturun) sınanların (kırılanları) soyardık,
Oynamaktan birce meğer doyardık,
Eli mene yaşıl aşşık (1) verirdi,
İrza mene Novruz gülü derirdi.*

(1) Koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların diz kapaklarından çıkarılan kemik, enkaze. Bu kemikle çocuklar aşşık oyunu oynanmaktadır.

Alav Alav

Gelin dostlar

*Gelin biz
Bu ilk gününde
Güneşi alkışlayak,
Günü seher çağından
İli Yazdan başlayak.
Tongallar yandırılınsın
Üstünden tullanak biz
Babaların ruhunu, oddan keçip anak biz.*

Bahtiyar Vahapzade

Üçüncü Ahır Çarşamba ve bayram gecesı -bu Salıyı Çarşambaya bağlayan gecedir- alav alav gecesidir. Bu gecede “tongal” denen ateşler yakılır, üzerinden atlanır. Eskiden bu ateşler evlerin damında yakılırdı. Ancak, yaşam şartlarının değışmesiyle bu ateşler şimdilerde bahçelerde veya boş meydanlarda, sokak aralarında yakılmaktadır. Ateşin yakılmasıyla içlerinden bir dilek tutarak ateşin üzerinden atlayan kimseler bu dileklerinin gerçekleşeceğine, tüm hastalıklarının bu ateşe dökölüp yanacağına, yeni yıla bu hastalık ve kötölüklerden arınarak girileceğine inanılır. İnanişaya göre, ateşin üzerinden bazı yerlerde üç bazı yerlerde ise yedi defa atlanması gerekir.

Ateşin üzerinden atlanırken genellikle şöyle bir tekerleme okunur:

*“Ağırlığım, uğurluğum dökölsün bu ateşin üstüne”
“Ağırlığım, uğurluğum, kelliğim, keçelliğim hep bu ateşeye”
“Ağırlığım, uğurluğum dökölsün, odda yanıp kül olsun”
“Yansın alev saçılınsın, benim bahtım açılınsın”*

Bu arada yağlı paçavralardan yapılan ateş topları da bir telle bağlanır ve birkaç defa sallandıktan sonra havaya atılır. Daha sonra tongalın külleri bolluk getirsin diye evin bahçesine serpilir.

Dışarıdaki alav alav şenliğı bittikten sonra eve gelinerek “en milli sofraya sayılan” Nevruz sofrasına oturulur. Bu sofrada

pilav, kavurga, yarma yemeği, et v.s gibi milli yemeklerin yanında boyanmış yumurta, çeşitli kuruyemiş (yeddilevin) çeşitleri ve semeni bulunur. Sofra başında aile fertleri birbirini tebrik eder, evin aksakallarının işaretıyla yemeye başlanılır. Nevruz/Yeni yıl bayramında aksakallar bütün dargınları barıştıırır, gençlere öğüt nasihat verirler.

Semeni

Nevruz bayramı sürecinde bir kap içine konan buğdayların sulanarak yeşillenmesinden elde edilen yeşertilmiş çimene Semeni adı verilmektedir. Nevruz aynı zamanda yeşilliğın ve doğanın da bayramıdır. Onun için “SEMENİ”nin yeşillik ve bereketi temsil ettiğine inanılır. Semeni’den Helva ve tatlılar da yapılmaktadır. Semeni için bir çok şiirler yazılmış, şarkılar bestelenmiştir.

Baca Baca/Şal Sallama

Yeni güne en çok sevinenlerin başında çocuklar gelmektedir. Baca baca denilen günde –bu bayramdan bir gün öncesidir- Bu günde çocuklar bayram paylarını almak için mahallelerine ve yakın mahallelere gidip kapı kapı dolaşılarak, kapılar çalınır ve bayram payları istenir. Baca baca gecesi tongallar kalanır, ateşler yakılarak üzerinden atlanır ve gece olunca da herkes beline bir Şal (atkı) bağlayarak komşu evlerin yolunu tutar. Eskiden evlerin bacaları olduğu için bacadan sarkıtılan bir Şal’a (atkıya) bayram payı bağlandığı için bu adete “baca baca” denilmektedir. Ancak günümüzde artık bacalı ev kalmadığı için bu adet kapılar çalınarak içeri atılan Şal, geniş bez veya çantalarla yapılmaktadır. İçeri şal atan kimse şalın bir ucunu içeri atarken diğeri ucunu elinde tutar ve saklanarak, kendisinin görülmemesine büyük bir özen gösterir. Fakat ev sahibi genellikle kimin geldiğini bilir, ama tanımamış gibi davranır. Kapının arkasına geçilerek bayram paylarını isteyen çocuklar, çok değişik sözler söylemekle beraber bazen “ev sahibi bayramçalığımızı verin” gibi sade birkaç söz veya aşğıdaki gibi birkaç mısra okunmaktadır:

*Ev yiyesi evde mi?
Gümüş kemer belde mi?
Ev yiyesi (sahibi) var olsun,
Koynu (kucağı) dolu nar olsun,
Doğduğu oğlan olsun,
Doğradığı kuruk olsun,
Ersin, ersin,
Allah muradını versin,
Taze gelin dursun (kalksın) bize pay versin,
Verenin oğlu olsun,
Vermeyenin kızı olsun.*

Bunu duyan ev sahibi önceden hazırlanmış kuru yemiş, boyanmış yumurta şekerleme, meyve v.s. gibi yiyecekleri veya çorap, mendil gibi şeyler çocuklara/gençlere verilmekte ve onları güler yüzle göndermektedir. Bazen şal sallayanların kendisi de şalın ucuna hediye bağlayarak içeri atarlar. Bu genellikle nişanlı gençler arasında görülür.

Nevruz günlerinde ve baca baca gününde geniş yaylaklarda ve meydanlarda at yarışları, ok atma, cirit, Zorhana, kement atma oyunu, boğa ve deve güreşleri, koç dövüşleri ve kılıç oyunları v.s. gibi oyunlar oynanır. Aşıklar atışır, şiirler okunur ve eğlenceler hayatın her yönüyle ilgili olarak sürüp gider.

Güney Azerbaycan Türklerinin ve bütün Türk dünyasının büyük üstadı Muhammed Hüseyin Şehriyar, çocukluğunda görüp geçirdiği baca baca diğer adıyla şal sallama adetlerini "Haydar Babaya Selam" adlı şiirinde yine şöyle ifade etmektedir:

*"Şal istedim men de evde ağladım,
Bir şal alıp tez belime bağladım,
Gulam gile gaçdım şalı salladım,
Fatma Hala mene corap bağladı,
Han nenemi yada salıp ağladı."*

Kulak Asma (Kapı dinleme)

Yeni günden önceki gece, yani baca baca gecesi, komşu ve

akrabaların kapı ve pencerelerine gizlice yaklaşıp, içeride konuşulanlar dinlenilmeye çalışılır. Tamamıyla iyi niyetle yapılan bu dinleme hadisesinde kapı dinlemeye gidenler içlerinden bir dilek tutarlar. İçeride konuşulanlara dayanarak duyduklarından dileklerine göre çeşitli yorumlar yaparlar. Bu yorumların gerçek olduğuna inanılır. Genç kız ve erkekler dileklerinin yeri,ne gelmesi için sabah erkenden kalkıp soğuk suda yıkanırılar.

0 gün herkes kapılarının dinleneceğini bildiğinden bayram gününe uygun olarak iyi şeylerden bahsedilir.

Büyük şair Semet Vurgun bir şiirinde bu âdetimiz için şöyle demiştir:

*Hayalet başını bir an terkeder,
Heyirhah bir haber eşitmek için,
Komşu kapısına pusmağa gedir,
Gayda beledir ki, birinci kere,
Hayır söz eşitse şad olacaktır,
Yaman söz eşitse yine gamlara
Gargolup içine kavrulacaktır.*

İyne İyne

Yeni gün/Nevruz gecelerinde çok güzel oyunlar ve adetler vardır. Bunlardan birisi de “iyne iyne” oyunudur. Nevruz gününden bir gün önce yani baca baca gününde bir kızla bir erkek hiç konuşmadan köy çeşmesinden veya evlerinin bahçesindeki çeşmeden (bu zamanda artık ev çeşmesinden) bir leğen (kap) su doldurarak getirirler. Bu su leğen içinde evin ortasına konur. Komşulardan gelen kız ve oğlanlar evin gençleriyle beraber su dolu leğenin etrafına toplanarak herkes sırasıyla dilek tutar. Bu dilekler genellikle gençlerin sevdikleri ile ilgili olur. Dilek tutulduktan sonra arka kısımlarına küçücük pamuk sarılarak suda batması engellenen iki adet iğne parmaklarla su batırıldıktan sonra suya bırakılır. Leğenin içinde bir halka şeklinde hızla dönen iki iğneden birisi kızı diğeri de erkeği temsil eder. Eğer iğneler gidip birleşir ve birbirine yapışırsa o dilek olacak ve

gençler evleneceklerdir demektir. Eğer iğnelerin her birisi bir kenarda kalırsa o zaman gençler birleşemeyecek demektir. Dilek olumsuzdur. Bu gelenek de gençler arasında yaygındır ve gerçek olduğuna inanılır.

Suya Yüzük atma

Suya yüzük atma oyunu da iğne iğne oyunu gibi bir dilek oyundur. Yine bu oyunda da bir leğen su getirilir, herkes yüzüğünü leğene atar ve leğenin üstü bir yaylık (başörtüsü) ile kapatılır. Bu sırada bir dilek tutulur ve sırayla yüzükler sudan çekilir. Eğer yüzüklerini leğene atanlar kendi yüzüklerini ilk çekişte alabilirlerse dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar. Herkes sırayla sudan yüzük çekme işlemini tekrarlar.

Yeni Gün İnanışları – Nevruz Adetleri

Nevruz/Yeni yılla ilgili bir çok inanış vardır. Yeni günün ilk dört günü yılın mevsimleriyle alakalıdır. Eğer, birinci gün güneşli geçerse demek ki, ilkbahar ayları güzel geçecektir. İkinci gün yağmurlu geçerse yaz ayı yağmurlu olacaktır. İkinci günler de aynı şekilde sonbahar ve kış aylarına ı ışık tutmaktadır. Eğer yeni günün üçüncü ve dördüncü günleri yağmurlu geçerse “godu godu” denilen bir tören düzenlenir. Şaman inancından kaldığı düşünülen bu inanışa göre “Godu godu” meudanlarda dolaştırılır ve güneşi çağıran çeşitli nağmeler okunur. İnanışa göre Godunun doğayı etkileme ve iklimi iyileştirme güçleri bulunmaktadır.

Diğer Nevruz/Yeni gün gelenekleri gibi Godu Godu inanışı da, zarif bir Türk milli geleneğidir. Godu Godu törenlerinde Godu veya bazı yerlerde Dodu şu nağmeleri okumaktadır:

Godu godunu gördün mü?

Goduya selam verdin mi?

Godu buradan geçende,

Kırmızı gün (güneş) gördün mü?

Yağ verin yağlamağa,

*Bal verin ballamağa,
Godu gülmek isteyir,
Koymayın ağlamağa,
Goduya kaymak gerek,
Kalara koymak gerek,
Godu gün çıkarmasa,
Gözlerin oymak gerek*

Yeni Gün/Nevruz Adetleri

Yeni gün/Nevruz bayramında birçok adetler bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını bu yazımıza aldık.

Yeni günde/Nevruz'da Semeni göyenderler,
Yeni günde/Nevruz'da Semeni helvası pişirirler,
Yeni günde/Nevruz'da üzerlik denen bir bitki yakıp dumanını eve, mala, cana ve çocuklara v.s. şeylere verirler,
Yeni günde/Nevruz'da yeni elbiseler alınır,
Yeni günde/Nevruz'da yakınlarla hediyeler alınır,
Yeni günde/Nevruz'da at yarışları verilir,
Yeni günde/Nevruz'da yumurta boyanır,
Yeni günde/Nevruz'da kız beğenmeğe giderler,
Yeni günde/Nevruz'da küsülüler barıştırılır,
Yeni günde/Nevruz'da misafirliğe gidilir,
Yeni günde/Nevruz'da nişanlı kızlara Nevruz payı götürülür,
Yeni günde/Nevruz'da kötü söz söylenmez,
Yeni günde/Nevruz'da mezar ziyaretlerine gidilir,
Yeni günde/Nevruz'da başkaları hakkında konuşulmaz,
Yeni günde/Nevruz'da alış-veriş yapılmaz,
Yeni günde/Nevruz'da şeker dağıtılır,
Yeni günde/Nevruz'da atı, iti vurmazlar,
Yeni günde/Nevruz'da Nevruz gülü dereler,
Yeni günde/Nevruz'da yılanı vurmazlar,
Yeni günde/Nevruz'da kızlar kırmızı giyinir,
Yeni günde/Nevruz'da ev sahipleri evde birisinin bulunmasına gayret ederler,
Yeni günde/Nevruz'da kavga etmezler,
Yeni günde/Nevruz'da hasta olanlar ziyaret edilir, onlara pay

götürülür,
Yeni günde/Nevruz'da aksakallara Nevruz payı gönderilir,
Yeni günde/Nevruz'da şal sallayanlara pay verilir,
Son Çarşamba'da güneş çıkmadan suyun üzerinden atlanır,
Son Çarşamba'da düğün için ayrılmış koyunların boynuzlarına
kırmızı bağlanır,
Son Çarşamba'da evden para vermezler,
Son Çarşamba'da borç ödemezler,
Son Çarşamba'da komşuya elek vermezler,
Son Çarşamba'da mum yakmazlar,
Son Çarşamba'da eğer mum yanıyorsa bitmeden yarım
söndürmezler,
Son Çarşamba'da evden ateş, kibrit gibi şeyler vermezler,
Son Çarşamba'da evden ekmek vermezler,
Son Çarşamba'da erkenden yatmazlar.

Bu kısa yazımızda Türk milletinin yaşamından büyük bir kesiti, büyük bir motifi birkaç sayfaya işlemeye çalıştık. Hiç şüphe yok ki, Nevruz/Yeni yıl bayramı Türk kültür öğelerinin en temel ve köklü parçalarından birisidir. Bu sebeple de hakkında binlerce sayfa yazılacak kadar geniş ve engin bir konudur. Türkiye'mizin zor bir süreçten geçtiği bu günleri Nevruz gibi milli bayramlarımıza, adet ve an'anelerimize sıkı sıkıya sarılarak, millet olarak birbirimize kenetlenerek atlatacağımıza inancımız sonsuzdur.

Uzun asırlardan beri Anadolu'nun bütün köşelerinde ve bütün Türk dünyasında kutlanılan ancak, Türkiye'de resmi olarak devlet nezdinde kutlanmadığı için gözlerden kaçan Nevruz/Yeni Yıl bayramı bugün bazı gruplar tarafından siyasi ve ideolojik amaçlara alet edilmek istenmektedir. Oysa Türklerde Yeni Yıl/Nevruz bayramı üzerine yapılacak tarihi ve bilimsel araştırmalar gösterecektir ki, bu kültür ögesi en az Türk ulusunun varlığı kadar kadim ve onun bekâsı kadar stratejik bir öneme sahiptir.

Dr. Sinan OĞAN.

Not: Bu yazı ilk defa Türk Tarih Dergisi'nin 1993 yılı Mart

sayısında yayınlanmıştır. Daha sonra önceki yıllarda Trksam Web Sayfasında yayınlanmıştır. Bu yıl aynı makale tarihi değiştirilerek yeniden yayınlanmaktadır.

Kaynak: <http://www.turksam.org/tr/a271.html> Edebi makalalar